

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н. КАРАЗІНА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Приймальної комісії
Ректор Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

_____ акад. В.С. Бакіров

«_____» _____ 2017 р.

ПРОГРАМА

вступного екзамену з географії

для здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

спеціальності 103 «Науки про Землю»

Затверджено на засіданні вченої ради
факультету геології, географії, рекреації
і туризму
протокол № 8 від 13 лютого 2017 р.

Голова вченої ради
факультету геології, географії, рекреації
і туризму

_____ проф. В.А. Пересадько

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

I. Загальний географічний огляд земної кулі

Способи зображення Землі. Поняття про план місцевості. Горизонт. Сторони горизонту. Способи орієнтування на місцевості. Азимут. Масштаб та його види. Абсолютна і відносна висоти точок місцевості. Поняття про географічну карту. Основні відмінності географічної карти від плану місцевості. Типи карт. Особливості картографічного зображення. Спотворення на картах внаслідок кривизни Землі. Градусна сітка на карті та її елементи. Географічна широта і довгота. Значення карти в житті та господарській діяльності людини.

Форма і рух Землі. Розвиток уявлень про форму Землі. Фізико-географічне значення форми Землі. Розміри земної кулі. Добове обертання Землі та його наслідки. Місцевий, поясний і декретний час. Річний рух Землі та його наслідки. Тропіки та полярні кола.

Літосфера і рельєф. Внутрішня будова Землі. Поняття «літосфера». Типи земної кори. Зовнішні сили, що змінюють поверхню Землі. Вивітрювання. Робота вітру, текучих вод, льоду. Внутрішні сили, що зумовлюють зміни земної кори. Вулкани та райони їх поширення. Землетруси та райони їх поширення. Утворення материків і океанів. Форми земної поверхні: рівнини, низовини, плоскогір'я, гори і нагір'я. Гори складчасті, складчасто-брилові. Поняття про річкову долину. Рельєф дна Світового океану. Острови і півострови. Значення рельєфу в господарській діяльності людини.

Гідросфера. Поняття про гідросферу. Світовий кругообіг води. Світовий океан та його частини: моря, затоки, протоки. Географічне положення, особливості рельєфу, характерні риси клімату, основні морські течії та господарське освоєння океанів. Температура і солоність води. Господарське значення морів. Підземні води. Джерела. Використання підземних вод і джерел. Річка та її частини. Живлення річок. Басейни і вододіли. Канали та водосховища. Використання річок у господарській діяльності людини. Озера та їх господарське використання. Болота та їх використання. Льодовики.

Атмосфера та клімат. Поняття про атмосферу. Висота, межі та будова атмосфери. Загальна циркуляція атмосфери. Нагрівання атмосфери. Зміни температури повітря залежно від географічної широти місця та від висоти над рівнем океану. Тиск атмосфери і його вимірювання. Вітри та їх походження. Бризи, мусони, пасати. Циклони й антициклони. Водяна пара в атмосфері. Атмосферні опади та їх утворення. Розподіл опадів на поверхні земної кулі. Вимірювання кількості опадів. Погода. Характеристика складових стану погоди. Спостереження за погодою. Значення вивчення погоди для господарства. Клімат. Залежність клімату від географічної широти місця, близькості моря, морських течій, рельєфу і висоти місцевості. Значення клімату в господарській діяльності людини.

Біосфера. Поняття про біосферу. Походження та поширення життя на Землі. Рослинність суходолу й океану. Тваринний світ суходолу й океану.

Географічна оболонка. Поняття про географічну оболонку. Загальні риси географічної оболонки. Поняття про природний комплекс. Взаємодія рельєфу і клімату та їх вплив на ґрунти, рослинність, тваринний світ. Зміна природних

комплексів під впливом господарської діяльності людей.

Фізико-географічний огляд материків та частин світу

Фізико-географічне положення. Історія відкриття і дослідження. Рельєф. Природні ресурси. Клімат. Внутрішні води. Природні зони.

Материка та частини світу: Європа, Азія, Північна Америка, Південна Америка, Африка, Австралія і Океанія, Антарктида.

II. Географія України

1. Фізична географія України

Географічне положення. Предмет фізичної географії України. Географічне положення, кордони. Характеристика географічного положення України.

Рельєф, тектонічна і геологічна будова, корисні копалини. Основні риси рельєфу: низовини, височини, гори. Тектонічні структури, їх будова та рухи. Особливості геологічної будови території України. Геоморфологічна будова. Чинники виникнення несприятливих геологічних та геоморфологічних процесів та шляхи запобігання їм. Мінерально-сировинні ресурси. Закономірності поширення, характеристика і господарська оцінка паливних, рудних і нерудних корисних копалин.

Кліматичні умови та ресурси. Основні кліматотвірні чинники. Загальні риси клімату. Типи повітряних мас. Розподіл температур повітря й опадів на території України. Енергетичні кліматичні ресурси. Прогноз погоди.

Внутрішні води та водні ресурси. Загальні гідрологічні особливості території України. Поверхневі води, особливості їх формування і розподілу. Основні річкові басейни. Канали. Озера і водосховища. Підземні води. Болота, їх типи і поширення. Несприятливі гідрологічні явища і заходи запобігання їм. Водний баланс і водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання і охорони.

Ґрунти, рослинний покрив, тваринний світ. Ґрунтовий покрив. Умови ґрунтоутворення, властивості, основні генетичні типи ґрунтів, закономірності їх поширення. Карта ґрунтів України. Господарське використання ґрунтів. Земельні ресурси України. Охорона земельних ресурсів.

Різноманітність видового складу рослинності, закономірності поширення рослинності. Рослинні комплекси лісів, степів, луків. Рослинні ресурси, їх охорона і відтворення. Зелена книга України. Різноманітність видового складу тварин. Фауністичний склад лісів, степів, луків, боліт, водойм, Українських Карпат і Кримських гір. Тваринні ресурси, заходи з їх охорони і відтворення. Червона книга України.

Природні комплекси України і фізико-географічне районування. Умови розвитку і характерні риси природних комплексів. Взаємодія чинників і компонентів ПТК. Ландшафти та їх класифікація. Фізико-географічне районування України, його наукове і практичне значення. Господарська характеристика природних комплексів, проблеми використання й охорони. Мішані ліси. Лісостеп. Степ. Українські Карпати. Кримські гори. Чорне море. Азовське море.

Раціональне використання природних умов і природних ресурсів та їх

охорона. Вплив господарської діяльності людини на природні умови і природні ресурси. Геоекологічна ситуація в Україні. Раціональне використання та охорона природних умов і природних ресурсів. Мінерально-сировинні ресурси. Кліматичні ресурси. Проблеми охорони природних систем Чорного і Азовського морів та водних ресурсів. Земельні ресурси та їх використання. Біотичні ресурси, їх раціональне використання й охорона. Рекреаційні ресурси. Природоохоронні комплекси.

2. Економічна і соціальна географія України

Економіко-географічне і політико-географічне положення України. Економіко-географічне положення і його господарська оцінка. Сучасний адміністративний розподіл. Геополітичні аспекти взаємодії з іншими державами, місце України на політичній і економічній карті світу.

Населення і трудові ресурси. Територіальні відмінності і чинники розміщення та густоти населення. Природні й екологічні умови, які впливають на розміщення населення. Природний рух населення. Вікова і статева структура. Демографічна ситуація і демографічна політика. Міграція населення, її види та причини.

Національний та етнічний склад населення. Українська діаспора та причини її виникнення.

Урбанізація та регіональні відмінності в її рівнях. Типи міських поселень. Функції міст і міські агломерації. Сільське розселення та його територіальні відмінності. Демографічні проблеми сільського населення України, шляхи їх вирішення.

Розподіл трудових ресурсів за галузями господарства та регіонами. Раціональне використання трудових ресурсів. Безробіття і його географічні аспекти.

Господарство.

Основні риси галузевої структури господарства. Сучасні проблеми розвитку та територіальної організації господарства.

Промисловість. Загальна характеристика розвитку і розміщення промисловості. Галузева структура, спеціалізація та основні міжгалузеві комплекси. Сучасні проблеми і перспективи розвитку та розміщення промисловості.

Паливна промисловість. Структура, місце і роль у господарському комплексі. Вугільна промисловість. Райони добування і використання вугілля. Нафтова і газова промисловість. Основні райони нафто- і газовидобутку.

Енергетична промисловість. Електроенергетика, її структура, розвиток і розміщення основних типів електростанцій. Екологічні проблеми розвитку паливно-енергетичного комплексу.

Металургійна промисловість. Структура, місце і роль у господарстві. Чинники розвитку і розміщення. Сировинна база. Географія чорної металургії. Кольорова металургія, основні галузі та їх розміщення. Проблеми і перспективи розвитку металургійного комплексу.

Машинобудування. Значення, місце і роль у господарстві. Структура і принципи розміщення. Розміщення окремих галузей. Територіальна організація машинобудування. Проблеми і перспективи розвитку.

Хімічна промисловість. Значення, місце і роль галузі. Сировинна база. Галузева структура. Географія окремих галузей. Проблеми і перспективи розвитку.

Лісова, деревообробна і целюлозно-паперова промисловість. Галузева структура. Лісове господарство (лісозаготівельна промисловість). Деревообробна промисловість. Целюлозно-паперова промисловість. Лісохімічна і гідролізна промисловість. Проблеми і перспективи розвитку лісопромислового комплексу.

Промисловість будівельних матеріалів. Галузева структура. Чинники розвитку і розміщення. Географія цементної, скляної, порцеляно-фаянсової промисловості.

Легка промисловість Художні промисли. Структура, принципи розміщення і географія.

Харчова промисловість. Галузева структура, особливості спеціалізації, принципи розміщення і географія. Проблеми і перспективи розвитку.

Сільське господарство. Роль, місце і значення сільського господарства. Галузева структура. Земельний фонд. Рослинництво. Зернові культури. Вирощування технічних культур. Вирощування картоплі та овочів. Садівництво, ягідництво і виноградарство. Тваринництво.

Транспорт. Роль і значення транспорту. Основні види транспорту і особливості їх розміщення. Зовнішні економічні зв'язки України.

Соціальна сфера. Галузева структура, значення. Сфера послуг, її структура. Рекреаційно-туристське господарство, його територіальна структура.

Економічні райони. Географічний поділ праці та економічне районування. Економіко-географічна характеристика економічних районів. Донецький район. Придніпровський район. Північно-Східний район. Столичний район. Центральний район. Причорноморський район. Подільський район. Північно-Західний район. Карпатський район.

III. Економічна і соціальна географія світу

Сучасна політична карта світу. Етапи формування політичної карти світу. Типологія країн. Показники, що визначають рівень соціально-економічного розвитку країн. Форми правління та адміністративно-територіального устрою країн. Сучасна політична карта Європи, Азії, Африки, Америки, Австралії і Океанії. Міжнародні організації.

Географія світових природних ресурсів. Світові природні ресурси. Географія світових природних ресурсів: мінеральних, земельних, лісових, водних, рекреаційних, Світового океану. Ресурсозабезпеченість і ресурсозбереження.

Географія населення світу. Чисельність населення світу і його динаміка. Природний рух населення та його відтворення. Демографічна політика. Статевий і віковий склад населення. Етнічний (національний) склад населення. Найчисленніші народи і мовні сім'ї. Релігії народів світу. Нерівномірність розміщення населення на Землі. Урбанізація та її проблеми. Міське і сільське населення світу. Міграційні процеси. Трудові ресурси та зайнятість населення в різних сферах господарства країн та регіонів світу.

Світове господарство. Поняття про світове господарство та етапи його фо-

рмування. Чинники і принципи розміщення. Світове господарство в період НТР, основні риси НТР. Вплив НТР на галузеву структуру та розміщення виробництва.

Географія промисловості світу. Структура промисловості. Світова паливно-енергетична система. Географія вугільної, нафтової і газової промисловості. Електроенергетика світу. Чорна і кольорова металургія, основні райони розвитку і розміщення цих галузей. Машинобудування, його структура і географія основних галузей. Хімічна промисловість.

Географія сільського господарства. Галузева структура. Особливості розміщення галузей рослинництва і тваринництва.

Географія транспорту. Значення і місце в світовому господарстві. Розвиток та розміщення найважливіших видів транспорту: залізничного, автомобільного, трубопровідного, морського, повітряного.

Міжнародні економічні зв'язки. Основні форми економічного співробітництва. Міжнародний туризм та його різновиди.

Міжнародний географічний поділ праці. Поняття про міжнародний географічний поділ праці та його особливості. Спеціалізація і кооперування, інтеграція країн світу.

Глобальні проблеми людства. Виникнення і суть глобальних проблем людства. Найважливіші проблеми сучасності: війни та миру, екологічна, демографічна, сировинна, енергетична, продовольча, освоєння ресурсів Світового океану, шляхи їх вирішення.

Економіко-географічна характеристика країн світу

Економіко-географічне положення. Природні умови і ресурси. Населення і трудові ресурси. Загальна характеристика господарства. Промисловість, її структура та спеціалізація. Характеристика основних галузей сільського господарства. Транспорт, його основні види та географія. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Країни Європи і Азії: Німеччина. Великобританія. Франція. Італія. Польща. Білорусь. Росія. Японія. Індія. Китай. Туреччина.

Країни Америки: США. Канада.

Загальна характеристика країн Латинської Америки.

Загальна характеристика країн Африки.

Загальна характеристика країн Австралії і Океанії.

Затверджено

Приймальною комісією

Харківського національного

університету імені В.Н. Каразіна

протокол № ____ від _____ 2017 р.

Відповідальний секретар

Приймальної комісії

_____ доц. О.О. Анощенко

**Критерії оцінювання тестових завдань
вступного екзамену з географії
для здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»
спеціальності 103 «Науки про Землю» у 2017 році**

I. Тестові завдання: за кожне – 2 бали, всього – 50 балів.

II. Завдання на встановлення відповідності: за кожне – 4 бали, всього – 24 бали.

III. Завдання множинного вибору: за кожне – 3 бали, всього – 18 балів.

IV. Розв'язання задач: за кожну задачу – 2 бали, всього – 8 балів.

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за 200-бальною шкалою: 100 + набрана кількість балів.

**Приклад завдань вступного екзамену з географії
для здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»
спеціальності 103 «Науки про Землю»
у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна у 2017 році**

Загальна кількість балів – 100

1. Тестові завдання (за кожне – 2 бали, всього – 50 балів)

1.1. Зменшене, узагальнене зображення земної поверхні, виконане за допомогою умовних знаків та побудоване у певній картографічній проекції:

А) географічна карта; Б) малюнок місцевості; В) план місцевості; Г) аерофотознімок.

1.2. Лінії на плані місцевості, що сполучають точки з однаковою абсолютною висотою:

А) паралелі; Б) ізотерми; В) ізобари; Г) горизонталі.

1.3. При сходженні океанічної і материкової літосферних плит утворюються:

А) глибоководні жолоби; Б) океанічні платформи;
В) глибоководні жолоби і острівні дуги; Г) серединно-океанічні хребти.

1.4. Гори, найдавніші за віком утворення:

А) Скандинавські; Б) Анди; В) Кордильєри; Г) Карпати.

1.5. Озера, утворені при просіданні гірських порід і заповненні водою пустот:

А) лиманні; Б) тектонічні; В) карстові; Г) загатні.

1.6. Тепла океанічна течія:

А) Лабрадорська; Б) Канарська; В) Північна Пасатна; Г) Бенгельська.

1.7. Сезонні вітри, що мають напрям влітку з океану на суходіл, а взимку – з суходолу на океан:

А) бризи; Б) західні; В) пасати; Г) мусони.

1.8. Тип клімату, характерний для східного узбережжя Південної Африки:

А) субекваторіальний; Б) екваторіальний;
В) помірний континентальний; Г) тропічний вологий.

1.9. Природна зона, найбільш характерна для субтропічного кліматичного поясу:

А) напівпустелі і пустелі; Б) вологі вічнозелені ліси;
В) степи; Г) твердолисті вічнозелені ліси і чагарники.

1.10. Ґрунти, поширені у природній зоні вологі вічнозелені ліси:

А) червоно-бурі; Б) червоноземи; В) сірі лісові; Г) дерново-підзолисті.

1.11. Крайня північна точка України:

А) мис Сарич; Б) м. Чоп; В) с. Червона Зірка; Г) с. Грем'яч.

1.12. На заході України розташована височина:

А) Середньоруська; Б) Придніпровська; В) Хотинська; Г) Донецька.

1.13. Найнижча температура повітря влітку на території України спостерігається:

А) на півночі; Б) на північному заході; В) в центрі; Г) на північному сході.

1.14. Ґрунти в Карпатах:

А) чорноземи звичайні; Б) бурі; В) каштанові; Г) коричневі.

1.15. Заповідник у лісостеповій зоні України:

А) Асканія-Нова; Б) Рівненський; В) Чорноморський; Г) Медобори.

1.16. Найвищу густоту населення має область:

А) Харківська; Б) Дніпропетровська; В) Донецька; Г) Київська.

1.17. Мінерально-сировинні ресурси, великі запаси яких має Дніпропетровська область:

А) природний газ; Б) кухонна сіль; В) мідні руди; Г) залізні руди.

1.18. Центр виробництва азотних добрив:

А) Черкаси; Б) Костянтинівка; В) Вінниця; Г) Суми.

1.19. Головна технічна культура лісостепової зони України:

А) льон-довгунець; Б) цукровий буряк; В) соя; Г) ріпак.

1.20. Господарська спеціалізація Подільського економічного району:

А) багатогалузеве машинобудування, нафтогазова, харчова, хімічна промисловість, зернове господарство, м'ясо-молочне скотарство, свинарство;

Б) транспортне машинобудування, кольорова металургія, електроенергетика, вирощування зернових культур і соняшнику;

В) точне машинобудування, хімічна, лісова промисловість, зернове господарство, вирощування соняшнику, м'ясо-молочне скотарство;

Г) харчова промисловість, сільськогосподарське машинобудування, зернове господарство, буряківництво, м'ясо-молочне скотарство, свинарство.

1.21. Країна, кількість населення якої становить більше 100 млн. осіб:

А) Єгипет; Б) Німеччина; В) Мексика; Г) Франція.

1.22. Руди, значні запаси яких має Туреччина:

А) хроміти; Б) мідні; В) боксити; Г) олов'яні.

1.23. Продукція машинобудування, одним з основних виробників якої є Італія:

А) побутова техніка; Б) літальні апарати; В) судна; Г) комп'ютери.

1.24. Країна, в сільському господарстві якої переважає тваринництво:

А) Нова Зеландія; Б) Італія; В) В'єтнам; Г) Китай.

1.25. Вкажіть правильне твердження стосовно Австралії:

А) кількість населення більша, ніж в Україні;

Б) експорт рудної сировини менший, ніж у Китаї;

В) поголів'я великої рогатої худоби більше, ніж в Аргентині;

Г) рівень урбанізації вищий, ніж у Бразилії.

2. Завдання на встановлення відповідності (за кожне – 4 бали, всього – 24 бали)

2.1. Встановіть відповідність між назвами природних зон і типами ґрунтів:

1) вологі екваторіальні ліси	А) чорноземи
2) мішані ліси	Б) підзолисті
3) степи	В) червоноземи
4) тайга	Г) дерново-підзолисті
	Д) тундрові глейові

1	
2	
3	
4	

2.2. Встановіть відповідність між озерами та походженням їх улоговин:

1) Танганьїка	А) тектонічне
2) Ейр	Б) льодовикове
3) Ладозьке	В) залишкове
4) Світязь	Г) лиманне
	Д) карстове

1	
2	
3	
4	

2.3. Встановіть відповідність між тектонічними структурами на території України і корисними копалинами, що їм відповідають:

1) Дніпровсько-Донецька западина	А) кам'яне вугілля
2) Український щит	Б) поліметалеві руди
3) Західноєвропейська платформа	В) нафта
4) Закарпатська западина	Г) сірка
	Д) залізні руди

1	
2	
3	
4	

2.4. Встановіть відповідність між галузями хімічної промисловості і центрами їх розміщення:

1) хіміко-фармацевтична	А) Слов'янськ
2) гірничо-хімічна	Б) Дніпро
3) виробництво фосфорних добрив	В) Харків
4) виробництво шин	Г) Вінниця
	Д) Шостка

1	
2	
3	
4	

2.5. Встановіть відповідність між країнами і мінеральними ресурсами, якими вони добре забезпечені:

1) Польща	А) залізні руди
2) Нідерланди	Б) боксити
3) Марокко	В) природний газ
4) Ямайка	Г) фосфорити
	Д) кам'яне вугілля

1	
2	
3	
4	

2.6. Встановіть відповідність між країнами та сільськогосподарською продукцією, за виробництвом якої вони виділяються:

1) Австралія	А) бавовник
2) Італія	Б) цукрові буряки
3) Франція	В) маслини
4) Індія	Г) вовна
	Д) соя

1	
2	
3	
4	

4. Розв'язання задач (за кожен задачу – 2 бали, всього – 8 балів)

4.1. Корабель рухається в Тихому океані вздовж екватора від 170° сх.д. до 160° зх.д. Визначте відстань, яку пройде корабель (у кілометрах).

Відповідь:

4.2. Визначте, на скільки хвилин відрізняється місцевий час у Луганську (39° сх.д.) і Ужгороді (22° сх.д.).

Відповідь:

4.3. На вершині гори на висоті 3500 м температура повітря становить -10°C . Визначте температуру повітря (в градусах) на висоті 500 м.

Відповідь:

4.4. Чисельність населення країни, де проживало 40 млн. осіб, зменшилась за рік на 80 тис. Визначте, скільки осіб іммігрувало до країни, якщо коефіцієнт народжуваності становив 9 ‰, смертності – 11 ‰, еміграції – 1 ‰.

Відповідь: